

MUĞLA YAŞ MEYVE SEBZE SEKTÖRÜ

HEDEF PAZAR ARAŞTIRMASI RAPORU

MUĞLA YATIRIM DESTEK OFİSİ

MEHMET YASİN KARTAL

HAZİRAN 2019

İçindekiler

1. YAŞ MEYVE VE SEBZE TİCARETİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ	4
2. DÜNYADAKİ YAŞ MEYVE VE SEBZE TİCARETİ.....	5
3. TÜRKİYEDEKİ YAŞ MEYVE VE SEBZE TİCARETİ	9
3.1. Türkiye'nin Domates İhracatı Kapasitesi	9
3.1.1. Romanya Pazar Analizi-Domates.....	10
3.1.2. Rusya Pazar Analizi-Domates	11
3.1.3. Ukrayna Pazar Analizi-Domates	12
3.1.4. Beyaz Rusya Pazar Analizi-Domates	12
3.1.5. Suudi Arabistan Pazar Analizi-Domates	13
3.2. Türkiye'nin Domates İhracatındaki Potansiyel Büyük Pazarları	14
3.2.1. Almanya Pazar Analizi-Domates.....	14
3.2.2. Polonya Pazar Analizi-Domates.....	15
3.3. Türkiye'nin Narenciye İhracatı Kapasitesi	16
3.4.1. Rusya Pazar Analizi-Narenciye.....	17
3.4.2. Irak Pazar Analizi-Narenciye	17
3.4.3. Ukrayna Pazar Analizi-Narenciye.....	19
3.4. Türkiye'nin Narenciye İhracatındaki Potansiyel Büyük Pazarları	20
3.4.1. Suudi Arabistan Pazar Analizi-Narenciye.....	20
3.4.2. Almanya Pazar Analizi-Narenciye	21
3.4.3. İngiltere Pazar Analizi-Narenciye.....	21
4. MUĞLANIN YAŞ MEYVE VE SEBZE PAZAR ANALİZİ	22
4.1. Muğla'daki Yaş Meyve ve Sebze Üretimi.....	22
4.2. Yaş Meyve ve Sebze İhracatı Mevcut Durumu	25
GENEL DEĞERLENDİRME	28
KAYNAKLAR	30

Tablo 1. Dünyadaki En Fazla Domates İthal Eden İlk 10 Ülke-1.000 \$(2014-2018).....	6
Tablo 2. Dünyadaki En Fazla Domates İthal Eden İlk 10 Ülkenin Ticari Göstergeleri	6
Tablo 3. Dünyadaki En Fazla Narenciye İthal Eden İlk 10 Ülke-1.000 \$(2014-2018).....	7
Tablo 4. Dünyadaki En Fazla Narenciye İthal Eden İlk 10 Ülkenin Ticari Göstergeleri	8
Tablo 5. Türkiye'nin En Fazla Domates İhraç Ettiği İlk 15 Ülke- 1.000 \$(2014-2018).....	9
Tablo 6. Romanya'nın En Fazla Domates İthalatı Yaptığı İlk 5 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri.....	10
Tablo 7. Rusya'nın En Fazla Domates İthalatı Yaptığı İlk 6 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri	11
Tablo 8. Ukrayna'nın En Fazla Domates İthalatı Yaptığı İlk 5 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri	12
Tablo 9. Beyaz Rusya'nın En Fazla Domates İthalatı Yaptığı İlk 5 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri	12
Tablo 10. Suudi Arabistan'ın En Fazla Domates İthalatı Yaptığı İlk 5 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri	13
Tablo 11. Almanya'nın En Fazla Domates İthalatı Yaptığı İlk 8 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri.....	14
Tablo 12. Polonya'nın En Fazla Domates İthalatı Yaptığı İlk 5 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri.....	15
Tablo 13. Türkiye'nin En Fazla Narenciye İhraç Ettiği İlk 10 Ülke- 1.000 \$(2014-2018).....	16
Tablo 14. Rusya'nın En Fazla Narenciye İthalatı Yaptığı İlk 5 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri	17
Tablo 15. Irak'ın En Fazla Narenciye İthalatı Yaptığı İlk 5 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri	17
Tablo 16. Ukrayna'nın En Fazla Narenciye İthalatı Yaptığı İlk 5 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri.....	19
Tablo 17. Suudi Arabistan'ın En Fazla Narenciye İthalatı Yaptığı İlk 5 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri	20
Tablo 18. Almanya'nın En Fazla Narenciye İthalatı Yaptığı İlk 5 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri	21
Tablo 19. İngiltere'nin En Fazla Narenciye İthalatı Yaptığı İlk 5 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri	21
Tablo 20. Domates İhracatı için Hedef Pazar Analizi	28
Tablo 21. Narenciye İhracatı için Hedef Pazar Analizi	29

1. YAŞ MEYVE VE SEBZE TİCARETİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Dünya nüfusunun 2050 yılına kadar yaklaşık 10 milyar civarına ulaşacağı tahmin edilmektedir. Söz konusu nüfus artışı ile birlikte, en düşük ekonomik büyüme tahminine göre bile küresel gıda talebi, 2013 yılına göre 2050 yılında %50 oranında artacaktır. Düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşanacak ekonomik büyüme ile birlikte et, meyve ve sebze tüketiminin tahıl tüketimine nazaran daha fazla artacağı öngörülmektedir.

Geçmiş yıllarda Dünya nüfusu ağırlıklı olarak kırsal bölgelerde yoğunlaşmıştı. Öyle ki, 1980 yılında Dünya nüfusunun %60'ından fazlası kırsal bölgelerde yaşamaktaydı. Ancak günümüzde kentsel-kırsal nüfus arasında ki denge tersine evrilerek, Dünya nüfusunun yarıdan fazlası(%54) kentlerde yaşamaya başlamıştır. Önümüzdeki 35 yıl içerisinde (2050) ise Dünya nüfusunun %65'inden fazlasının kentlerde yaşayacağı öngörülmektedir. Kentleşme ise gıda tüketim alışkanlıklarını değiştirmektedir. Kentlerdeki yüksek gelir düzeyi ile birlikte meyve, sebze, hayvansal gıda ve işlenmiş gıdalara olan talep artmaktadır.

Küresel tarım ürünleri ticaretinde ki hızlı büyümeye rağmen, birçok ülkenin gıda tüketimi yurt içinden sağlanmaktadır. Ülkeler genellikle ulusal gıda tüketimlerinin sadece %0 -%20 aralığındaki kısmını ithal etmektedirler. Arjantin, Avustralya, ABD gibi ülkeler, ulusal gıda arzlarının %50'den fazlasını ihraç etmektedir. Yakın Doğu, Kuzey Afrika gibi bölgeler ise ulusal gıda taleplerinin %50'den fazlasını ithal etmektedir. Sahra altı Afrika, Güney Asya ve Çin aynı şekilde tarım ürünleri ticaretinde açık veren yerlerdir.

Küresel gıda fiyatları dalgalı bir seyir izlemektedir. Gıda fiyatlarının gelecekteki seviyesini ise iklim değişikliği, tarımsal üretimin önündeki kaynak yetersizliği kısıtlamaları gibi faktörler belirleyecektir. Söz konusu faktörler nedeniyle önümüzdeki yıllarda gıda fiyatları üzerinde yukarıya doğru bir baskı olacaktır.

“Muğla Yaş Meyve Ve Sebze Hedef Pazar Analizi” çalışması kapsamında ilde öne çıkan domates ile portakal, limon gibi narenciye ürünlerinin ihracat potansiyeli hakkında bilgi verilecektir. Hedef Pazar analizi yapılırken Trade map verileri kullanılmıştır. Ancak trade map verilerinde ülkelerin gümrük beyan verileri kullanıldığı için ihracatçı ve ithalatçı ülkelerin beyan ettiği verilerde farklılıklar görülmektedir.

2. DÜNYADAKİ YAŞ MEYVE VE SEBZE TİCARETİ

Yaş meyve ve sebze sektöründe tüketim trendleri genellikle değişmemektedir. Sadece uluslararası gıda pazarında en fazla işlem gören 4 tropikal meyve (mango, papaya, ananas ve avakado); geleneksel gıda ticaretinde yer alan hayvancılık, bitkisel yağ, şeker ile diğer sebze ve meyve ticaretinden daha fazla büyüme göstermiştir. Söz konusu tropikal meyveler en değerli tarımsal ürünler arasında yer almakta olup 2017 yılı ticaret hacmi 10 milyar dolar ve toplam üretim 7 milyon ton civarındadır. Büyük bir oranda ABD ve AB gibi gelişmiş ülkeler tarafından belirlenen tropik meyve talebi, tüketicilerin gelir artışı ile ürün fiyatlarına göre şekillenmektedir. Mango ve avokado meyveleri, gelişmiş ülkeler tarafından besleyicilik açısından süper meyveler olarak tanıtılmaktadır. Ayrıca örneğin domates standart olarak fiyatını korurken, chery, kokteyl ve romato gibi domates cinslerinin fiyatları artmaktadır.

Günümüzde, nihai tüketici için imalat ürünlerinin işlevselliği önce çıkmaktadır. Söz konusu ihtiyaçtan dolayı ambalajlama ve paketlemenin önemi giderek artmaktadır. Bundan dolayı, ambalajlama ve paketleme teknolojisi gelişmektedir. İtalya paketleme ve ambalajlama konusunda öne çıkan ülkelerdendir. Lojistik taşımacılığında ise deniz ulaşımı önem kazanmıştır. İyi organize edilmiş limanların, yaş meyve ve sebze ticaretinin artmasında kilit öneme sahip olacağı öngörülmektedir. Ürünlerin satılabilmesi için markalaşma önemli bir belirleyici konumundadır. Örneğin çikita(chiquita) muzun merkezi Ohio'da olmasına rağmen 4 ülkede yaklaşık 150 bin dekar alanda üretim yapılmakta ve ürün 60 farklı ülkede satılmaktadır. Küresel ölçekte yaş meyve ve sebze üretimi artmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki mevcut nüfusun yaşlanması ile birlikte tüketim istenilen seviyede artmamaktadır. Artan üretime paralel olarak tüketimin artmamasından dolayı rekabet körüklenmektedir. EuroGap ve WorldGap gibi kalite sertifikasyon kuruluşları aracılığıyla küresel kalite ve standartlara uyma yaşamsal öneme sahiptir. Küçük ölçekli üreticilerin küresel pazara dahil olabilmesi için kooperatif(İspanya, Yunanistan) ve konsorsiyum (İtalya) gibi organizasyon yapıları giderek önem kazanmaktadır.

Tablo 1. Dünyadaki En Fazla Domates İthal Eden İlk 10 Ülke-1.000 \$(2014-2018)

	İthalatçı Ülkeler	2014	2015	2016	2017	2018
	Dünya	9.347.096	8.536.141	8.769.233	9.172.253	9.235.476
1	ABD	2.055.036	2.030.230	2.362.858	2.272.435	2.486.775
2	Almanya	1.472.880	1.304.905	1.296.246	1.490.738	1.466.406
3	Fransa	647.703	616.790	635.021	703.981	706.883
4	İngiltere	682.008	646.292	613.629	672.518	699.939
5	Rusya	1.044.719	676.380	490.582	558.745	629.841
6	Hollanda	266.085	245.593	302.965	339.704	322.332
7	Kanada	322.668	312.514	345.963	331.333	322.120
8	Polonya	209.004	180.649	178.473	222.257	238.794
9	İsveç	186.245	163.201	165.319	171.384	170.096
10	İtalya	149.826	156.944	118.970	156.260	146.021

Kaynak. Trademap web sitesi, Mayıs 2019

2014-2018 yılı dönemi incelendiğinde, Dünyadaki domates ithalatının 2014 yılında tepe noktasına ulaştığı, 2015 ve 2016 yıllarında düşüş eğilimine girdiği görülmektedir. Dünya genelinde en fazla domates ithal eden ilk 5 ülke Tablo 1’de görüldüğü üzere ABD, Almanya, Fransa, İngiltere ve Rusya’dır. Söz konusu 5 ülkenin toplam ithalatı dünya ithalatının yaklaşık %65’ini karşılamaktadır.

Tablo 2. Dünyadaki En Fazla Domates İthal Eden İlk 10 Ülkenin Ticari Göstergeleri

	2018 Yılındaki İthalat Değeri (1000 \$)	2018 Yılındaki Ticaret Dengesi (1000 \$)	2018 Yılındaki İthalat Miktarı (Ton)	Birim Satış Fiyatı (\$/Ton)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Miktarındaki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2017-2018 (%)	Küresel İthalattaki Payı (%)	Partner Ülkenin İthalat Yaptığı Ülkeler Arasındaki Ortalama Mesafe (km)	Ortalama Gümrük Vergisi Oranı (%)
Dünya	9.235.477	3.428	7.245.193	1.275	-	-	1	100	1.462	
ABD	2.486.775	-2.161.727	1.856.679	1.339	5	5	9	27	1.587	1
Almanya	1.466.406	-1.423.414	722.442	2.030	1	-1	-2	16	757	11
Fransa	706.883	-337.095	525.483	1.345	3	-2	-	8	1.350	11
İngiltere	699.939	-688.538	417.830	1.675	1	-	4	8	937	11
Rusya	629.841	-624.932	577.735	1.090	-11	-10	13	7	3.029	8
Hollanda	322.332	1.595.292	231.873	1.390	7	7	-5	4	1.223	11
Kanada	322.120	89.603	227.943	1.413	1	2	-3	4	2.772	3
Polonya	238.794	-159.634	153.329	1.557	5	1	7	3	1.412	11
İsveç	170.096	-168.007	85.827	1.982	-1	-2	-1	2	1.469	11
İtalya	146.021	14.236	129.271	1.130	-1	1	-7	2	1.054	11

Kaynak. Trade Map Web Sitesi, Mayıs 2019

En fazla domates ithalatı yapan ilk 10 ülkenin 2014-2018 yılları arasındaki domates ithalatına yönelik ticari göstergeleri Tablo 2’de gösterilmektedir. Tablo2’de görüleceği üzere 2014-2018 yılları arasındaki domates ithalatının dünya genelindeki parasal değeri yıllık ortalama %1 artmıştır.

Ayrıca Türkiye’nin en önemli pazarı olan Rusya’nın 2014-2018 yılları arasındaki ithal ettiği domates miktarı %10, ithal ettiği domatesin ortalama parasal değeri ise yıllık ortalama %11 gibi dramatik bir düşüş göstermiştir. Ancak Muğla’daki yaş meyve sebze ihracatçısı firmalar ile yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilere göre bu düşüşün en önemli nedenlerinden birisinin ise Rusya ve Türkiye arasında 2015 yılında gerçekleşen uçak krizi kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Söz konusu ithalat miktarı düşüşünün bir bölümü Beyaz Rusya üzerinden Rusya’ya gerçekleştirilen ihracat ile dengelenmiştir.

2014-2018 yılları arası domates ithalat parasal değerinde artış görülen Almanya, Fransa, İngiltere, Hollanda ve Polonya gibi AB üyesi ülkelerin domates ihracatı konusunda potansiyel pazarlar olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Dünyadaki En Fazla Narenciye İthal Eden İlk 10 Ülke-1.000 \$ (2014-2018)

	İthalatçı Ülkeler	2014	2015	2016	2017	2018
	Dünya	13.944.269	13.572.589	14.608.483	15.168.174	16.303.058
1	ABD	858.634	985.425	1.060.459	1.223.067	1.467.088
2	Hollanda	1.037.634	995.305	1.204.467	1.215.214	1.322.841
3	Almanya	1.144.190	1.117.035	1.194.130	1.216.054	1.291.318
4	Fransa	1.125.646	1.083.326	1.198.011	1.233.646	1.239.957
5	Rusya	1.486.705	1.191.088	1.160.771	1.189.212	1.231.478
6	İngiltere	823.994	790.325	824.125	823.443	838.682
7	Çin	230.034	267.352	354.850	552.173	633.749
8	Kanada	530.965	538.840	545.848	579.845	612.671
9	Hong Kong, Çin	380.877	331.737	373.871	458.224	504.261
10	Polonya	415.597	384.328	415.751	449.782	462.556

Kaynak. Trade Map Web Sitesi, Mayıs 2019

2014-2018 yılı dönemi incelendiğinde, Dünyadaki narenciye ithalatının 2014-2015 yıllarında düşüşe geçtiği ve 2016- 2018 yıllarında tekrar yükselişe geçtiği görülmektedir. Tablo 3’de görüleceği üzere, dünya genelinde en fazla narenciye ithal eden ilk 10 ülkenin toplam ithalatı dünya ithalatının yaklaşık %59’unu karşılamaktadır.

Tablo 4. Dünyadaki En Fazla Narenciye İthal Eden İlk 10 Ülkenin Ticari Göstergeleri

	2018 Yılındaki İthalat Değeri (1000 \$)	2018 Yılındaki Ticaret Dengesi (1000 \$)	2018 Yılındaki İthalat Miktarı (Ton)	Birim Satış Fiyatı (\$/Ton)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Miktarındaki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2017-2018 (%)	Küresel İthalattaki Payı (%)	Partner Ülkenin İthalat Yaptığı Ülkeler Arasındaki Ortalama Mesafe (km)	Ortalama Gümrük Vergisi Oranı (%)
Dünya	16.303.070	-1.582.752	16.866.840	967	4	2	7	100	4.719	
ABD	1.467.088	-480.023	1.355.692	1.082	14	13	20	9	5.813	1
Hollanda	1.322.841	-244.952	1.328.909	995	7	8	9	8	6.433	6
Almanya	1.291.318	- 1.188.719	1.064.772	1.213	3	-	6	8	2.723	6
Fransa	1.239.957	-1.110.660	1.057.133	1.173	3	1	1	8	2.378	6
Rusya	1.231.478	-1.220.378	1.682.755	732	-4	-	4	8	4.796	3
İngiltere	838.682	-808.536	748.379	1.121	1	-	2	5	4.598	6
Çin	633.749	627.421	533.203	1.189	32	37	15	4	9.952	17
Kanada	612.671	-612.256	484.228	1.265	4	2	6	4	6.084	-
Hong Kong, Çin	504.261	-260.033	454.734	1.109	9	9	10	3	9.321	-
Polonya	462.556	-432.504	482.945	958	4	1	3	3	1.534	6

Kaynak. Trade Map Web Sitesi, Mayıs 2019

En fazla narenciye ithalatı yapan ilk 10 ülkenin 2014-2018 yılları arasındaki narenciye ithalatına yönelik ticari göstergeleri Tablo 4'te gösterilmektedir. Tablo 4'te de görüleceği üzere narenciye ithalatının dünya genelindeki parasal değeri ve miktarı yıllık ortalama % 4 artmıştır. ABD, Çin, Hong Kong ve Hollanda; ithal edilen narenciye miktarı ve ortalama parasal değer artışı bakımından öne çıkan ülkelerdendir.

3. TÜRKİYEDEKİ YAŞ MEYVE VE SEBZE TİCARETİ

Bu bölümde Türkiye'nin mevcut pazarları, Türkiye'nin ihracatının arttığı ülkeler, Dünyada yaş meyve sebze ithalatını arttıran pazar potansiyeli yüksek ülkelerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Hedef Pazar analizi yapılırken Türkiye'nin lojistik ve gümrük vergisi avantajları, hedef pazar büyüklüğü, satın alma gücü vb. kriterler değerlendirmeye alınmıştır. Yaş meyve sebze ithalatı büyüyen ülkelerde pazara giriş kolaylığı olduğundan dolayı Türkiye'nin rekabet gücünün yüksek olduğu değerlendirilebilir. Ayrıca küçülmekte olan bir ülkede Türkiye'nin ihracatının artması ise Türkiye'nin tercih sebebi olduğunu gösterebilmesinden dolayı rekabet gücü yüksek bir Pazar olduğunu değerlendirebiliriz.

3.1.Türkiye'nin Domates İhracatı Kapasitesi

Tablo 5. Türkiye'nin En Fazla Domates İhraç Ettiği İlk 15 Ülke- 1.000 \$(2014-2018)

İthalatçı Ülkeler	2014	2015	2016	2017	2018
Dünya	426.490	365.279	239.875	290.138	289.856
Romanya	21.400	16.160	25.563	38.662	43.650
Rusya	275.921	258.815	-	2.155	30.467
Ukrayna	24.499	8.263	16.946	14.916	25.302
Beyaz Rusya	13.423	7.899	42.510	53.316	24.210
Suudi Arabistan	5.134	12.305	26.882	24.918	20.639
Bulgaristan	23.443	12.740	9.900	15.779	20.547
İsrail	18	9.068	13.896	14.606	18.791
Gürcistan	8.188	6.453	23.278	18.988	18.327
Irak	16.993	11.061	32.415	25.299	16.223
Polanya	7.348	3.117	9.781	16.823	16.121
Suriye	1.658	2.479	3.957	9.438	10.402
Hollanda	3.373	2.373	4.399	8.561	7.188
Moldova	9.374	4.253	3.587	4.660	6.903
Almanya	3.575	2.296	4.577	9.115	5.831
Birleşik Arap Emirlikleri	24	324	916	2.020	4.406

Kaynak. Trade Map Web Sitesi, Mayıs 2019

Tablo 5'te görüldüğü üzere; Romanya, Rusya, Ukrayna, Beyaz Rusya, Suudi Arabistan ve Bulgaristan 2018 yılında 20 milyon dolar ve üzeri domates ihracatı yaptığımız ülkelerdir.

Beyaz Rusya'ya yapılan domates ihracatı 2016-2017 yıllarında bir önceki yıllara göre 5 kattan fazla artış göstermiştir. Önceki bölümlerde bahsedildiği üzere söz konusu ihracat miktarı artışının en önemli sebebi 2015 yılında yaşanan uçak krizinin etkisiyle Rusya

tarafından Türkiye'ye karşı ihracat ambargosu uygulanması ve sonrasında ise Rusya'ya domates ihracatının Beyaz Rusya ve Gürcistan üzerinden yapılmaya başlanmasıdır. 2018 yılında ise Rusya'ya gerçekleştirilen domates ihracatı 2015 yılına göre çok düşük olsa bile 30 milyon dolar civarına ulaşmıştır. Söz konusu ülkeler içerisinde 2018 yılı verilerine göre Türkiye'nin Pazar lideri olduğu ülkeler ise; Romanya, Ukrayna, Beyaz Rusya, Bulgaristan, İsrail ve Gürcistan'dır.

3.1.1. Romanya Pazar Analizi-Domates

Tablo 6. Romanya'nın En Fazla Domates İthalatı Yaptığı İlk 5 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri

	2018 Yılındaki İthalat Değeri (1000 \$)	İthalat Oranı (%)	Birim Satış Fiyatı (\$/Ton)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Miktarındaki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2017-2018 (%)	Partner Ülkenin Küresel İhracattaki Sırası	Partner Ülkenin Küresel İhracat Değerindeki Yıllık Değişim (2014-2018) (%)	Partner Ülkenin İhracat Yaptığı Ülkeler Arasındaki Ortalama Mesafe (km)	Ülkeye Uygulanan Gümrük Vergisi Oranı (%)
Dünya	107.560	100	1.251	19	13	13		100		
Türkiye	47.223	44	1.101	24	26	9	8	3	1.323	16
Almanya	13.769	13	1.952	46	31	18	19	1	792	-
Hollanda	12.386	12	1.806	29	21	22	2	21	666	-
İspanya	9.508	9	1.419	4	- 8	-	3	12	1.519	-
İtalya	8.402	8	1.130	4	- 10	38	13	2	839	-

Kaynak. Trade Map Web Sitesi, Mayıs 2019

Tablo 6'da Romanya'nın toplam domates ithalatındaki % 44 pazar payı ile Türkiye'nin lider konumda olduğu görülmektedir. 2014-2018 yılları arasındaki Romanya'nın Türkiye'den ithal ettiği domates miktarı yıllık %26 ve parasal değeri yıllık % 24 artmıştır. Romanya'nın domates ithalatının neredeyse tamamı Avrupa ülkelerinden yapılmaktadır. Romanya pazarındaki Türkiye'nin diğer önemli rakipleri ise Almanya, Hollanda, İspanya ve İtalya gibi AB ülkeleridir. Romanya'nın Türkiye'ye yakın olması ve domates birim satış fiyatının diğer rakip ülkelere göre düşük olması pazarda büyüme açısından avantaj sağlarken, diğer ülkelere gümrük vergisi uygulanmazken Türkiye'ye %16 gümrük vergisi uygulanması dezavantaj üretmektedir.

3.1.2. Rusya Pazar Analizi-Domates

Tablo 7. Rusya'nın En Fazla Domates İthalatı Yaptığı İlk 6 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri

	2018 Yılındaki İthalat Değeri (1000 \$)	İthalat Oranı (%)	Birim Satış Fiyatı (\$/Ton)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Miktarındaki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2017-2018 (%)	Partner Ülkenin Küresel İhracattaki Sırası	Partner Ülkenin Küresel İhracat Değerindeki Yıllık Değişim (2014-2018) (%)	Partner Ülkenin İhracat Yaptığı Ülkeler Arasındaki Ortalama Mesafe (km)	Ülkeye Uygulanan Gümrük Vergisi Oranı (%)
Dünya	629.841	100	1.090	-11	-10	13		1		
Azerbaycan	176.553	28	1.039	41	37	14	11	41	1.852	-
Fas	125.169	20	1.367	6	6	-5	4	10	2.103	9
Çin	107.895	17	1.226	-	2	-20	10	16	2.762	9
Beyaz Rusya	49.220	8	863	-2	-1	-12	16	-8	994	-
İran	43.793	7	1.258	197	191	249	18	144	2.506	9
Türkiye	38.797	6	1.113	-63	-44	1.646	8	-10	1.323	9

Kaynak: Trade Map Web Sitesi, Mayıs 2019

Tablo 7’de 2015 yılında gerçekleşen uçak krizi öncesi domates ihracatında Türkiye’nin en önemli partner ülkesi olan Rusya’nın ticari göstergeleri yer almaktadır. 2013 yılında Türkiye’nin Rusya’ya yapmış olduğu domates ihracatı 450 milyon 801 bin dolara ulaşmıştır. Türkiye’nin toplam domates ihracatının yaklaşık %41’ini Rusya tek başına tedarik etmiştir.

Ancak 2014 yılından itibaren Avrupa Birliği tarafından Rusya’ya ambargo uygulanması ve Türkiye ile yaşanan uçak krizi sonrasında Rusya, gıda tedarik güvenliği açısından Hollanda sera teknolojisini kullanarak Krasnodar, Moskova, Stavropol ve Volgograd gibi merkezlerde sebze üretimini arttırmak için ulusal kaynaklı yatırımlar gerçekleştirmiştir. Rusya yıllık 200 hektardan fazla sera kurulumu gerçekleştirmektedir. Son 3 yıl içerisinde seralarda üretilen sebze miktarı ciddi oranlarda artarak 2017 yılında 330 bin tona ulaşmıştır. Ayrıca Rusya menşeli firmalar Özbekistan gibi ülkelerde sera yatırımları yaparak Rusya’ya ihraç etme noktasında projeler üretmektedir. Söz konusu bilgilere göre örtü altı sebze ihracatı açısından Rusya pazarının önümüzdeki yıllarda daha fazla daralacağı öngörülmektedir. Ancak Türkiye ve Rusya arasında yaşanan politik iyileşme sonrası Rusya’ya yapılan domates ihracatı artarak 39 milyon dolar parasal değer ile Türkiye altıncı sıraya yükselmiştir.

3.1.3. Ukrayna Pazar Analizi-Domates

Tablo 8. Ukrayna'nın En Fazla Domates İthalatı Yaptığı İlk 5 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri

	2018 Yılındaki İthalat Değeri (1000 \$)	İthalat Oranı (%)	Birim Satış Fiyatı (\$/Ton)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Miktarındaki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2017-2018 (%)	Partner Ülkenin Küresel İhracattaki Sırası	Partner Ülkenin Küresel İhracat Değerindeki Yıllık Değişim (2014-2018) (%)	Partner Ülkenin İhracat Yaptığı Ülkeler Arasındaki Ortalama Mesafe (km)	Ülkeye Uygulanan Gümrük Vergisi Oranı (%)
Dünya	37.154	100	671	-6	12	61		1		
Türkiye	35.299	95	653	-	19	66	8	-10	1.323	10
İspanya	564	2	1.315	-50	-50	51	3	-3	1.519	7
Hollanda	387	1	1.935	-35	-40	-21	2	2	666	7
Polonya	347	1	1.192	-33	-33	37	14	-5	989	7
Fransa	288	1	2.043	159	109	31	6	-2	784	7

Kaynak. Trade Map Web Sitesi, Mayıs 2019

Tablo 8’de Ukrayna’nın toplam domates ithalatındaki % 95 pazar payı ile Türkiye’nin lider konumda olduğu görülmektedir. Ukrayna’nın 2014-2018 yılları arasındaki domates ithalat miktarı yıllık 12 artmış ancak ithalat değeri % 6 azalmıştır. Türkiye domates birim satış fiyatı açısından diğer rakip ülkelerden çok daha avantajlıdır.

3.1.4. Beyaz Rusya Pazar Analizi-Domates

Tablo 9. Beyaz Rusya’nın En Fazla Domates İthalatı Yaptığı İlk 5 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri

	2018 Yılındaki İthalat Değeri (1000 \$)	İthalat Oranı (%)	Birim Satış Fiyatı (\$/Ton)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Miktarındaki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2017-2018 (%)	Partner Ülkenin Küresel İhracattaki Sırası	Partner Ülkenin Küresel İhracat Değerindeki Yıllık Değişim (2014-2018) (%)	Partner Ülkenin İhracat Yaptığı Ülkeler Arasındaki Ortalama Mesafe (km)	Ülkeye Uygulanan Gümrük Vergisi Oranı (%)
Dünya	116.555	100	1.336	1	-5	-46		1		
Türkiye	65.659	56	1.455	48	36	-51	8	-10	1.323	9
Polonya	13.311	11	1.158	-19	-21	-32	14	-5	989	13
Fas	12.335	11	1.345		-24	-22	4	10	2.103	9
İspanya	8.748	8	1.614	12	-2	88	3	-3	1.519	13
Ukrayna	8.221	7	861	-7	-13	-45	39	-16	727	-

Kaynak. Trade Map Web Sitesi, Mayıs 2019

Tablo 9’da Beyaz Rusya’nın toplam domates ithalatındaki % 56’lık Pazar payı ile Türkiye’nin lider konumda olduğu görülmektedir. 2014-2018 yılları arasında, Beyaz Rusya’nın Türkiye’den ithal ettiği domates miktarı yıllık %36 ve parasal değeri yıllık % 48 artmıştır. Ancak Rusya ile Türkiye arasındaki diplomatik krizin azalmasından dolayı Beyaz Rusya’nın aracı rolü azalmıştır. Dolayısıyla Türkiye ile Beyaz Rusya arasındaki domates ticareti azalmıştır. Ancak Beyaz Rusya ile Türkiye arasındaki domates ticaretinin yükselişe geçtiği görülmektedir.

3.1.5. Suudi Arabistan Pazar Analizi-Domates

Tablo 10. Suudi Arabistan’ın En Fazla Domates İthalatı Yaptığı İlk 5 Ülke ile Olan Ticari Göstergeleri

	2018 Yılındaki İthalat Değeri (1000 \$)	İthalat Oranı (%)	Birim Satış Fiyatı (\$/Ton)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Miktarındaki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2017-2018 (%)	Partner Ülkenin Küresel İhracattaki Sırası	Partner Ülkenin Küresel İhracat Değerindeki Yıllık Değişim (2014-2018) (%)	Partner Ülkenin İhracat Yaptığı Ülkeler Arasındaki Ortalama Mesafe (km)	Ülkeye Uygulanan Gümrük Vergisi Oranı (%)
Dünya	79.110	100	417	-2	2	13		1		
Ürdün	32.166	40,7	448	-2	-3	1	13	-19	1.489	0
Mısır	20.836	26,3	445	-6	9	20	21	-17	1.839	0
Türkiye	15.230	19,3	264	36	41	22	8	-10	1.323	0
Fas	2.857	3,6	1.236	13	13	-23	4	10	2.103	0
Hollanda	2.627	3,3	4.768	24	25	29	2	0	667	0

Kaynak. Trade Map Web Sitesi, Temmuz 2019

Tablo 10’da Suudi Arabistan’ın en fazla domates ithalatı yaptığı ilk 5 ülke ile olan ticari göstergeleri yer almaktadır. Suudi Arabistan’ın domates ithalatının %86’sını Ürdün, Mısır ve Türkiye karşılamaktadır. 2014-2018 yılları arasında Suudi Arabistan’ın Türkiye’den ithal ettiği domates miktarı yıllık %41, parasal değeri ise yıllık %36 artmıştır. Bu değerlere bakıldığında Türkiye ile Suudi Arabistan arasındaki domates ticaretinin yükselişe geçtiği görülmektedir. Suudi Arabistan ile aralarındaki ticari hacme bakıldığında Ürdün ve Mısır’ın; ticari hacimdeki yükseliş trendine bakıldığında ise Hollanda’nın en güçlü rakipler olduğu görülmektedir.

3.2. Türkiye'nin Domates İhracatındaki Potansiyel Büyük Pazarları

Bu bölümde, en fazla domates ihracat yapan ülkeler arasında yer alan ve ihracat lojistiği açısından uygun olan Almanya ve Polonya pazarları analiz edilmiştir.

3.2.1. Almanya Pazar Analizi-Domates

Tablo 11. Almanya'nın En Fazla Domates İthalatı Yaptığı İlk 8 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri

	2018 Yılındaki İthalat Değeri (1000 \$)	İthalat Oranı (%)	Birim Satış Fiyatı (\$/Ton)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Miktarındaki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2017-2018 (%)	Partner Ülkenin Küresel İhracattaki Sırası	Partner Ülkenin Küresel İhracat Değerindeki Yıllık Değişim (2014-2018) (%)	Partner Ülkenin İhracat Yaptığı Ülkeler Arasındaki Ortalama Mesafe (km)	Ülkeye Uygulanan Gümrük Vergisi Oranı (%)
Dünya	1.466.406	100	2.030	1	-1	-2		1		
Hollanda	837.894	57,1	2.155	2	-2	-4	2	0	667	0
İspanya	371.011	25,3	1.991	4	2	6	3	-3	1.519	0
Belçika	87.191	5,9	1.630	7	2	1	9	-1	404	0
Fas	71.447	4,9	1.899	-5	-6	-3	4	10	2.103	19,4
İtalya	46.905	3,2	2.233	-13	-11	-7	14	-12	839	0
Fransa	21.354	1,5	2.277	-19	-18	5	6	-2	784	0
Polonya	13.431	0,9	935	43	51	69	16	-6	988	0
Türkiye	5.679	0,4	1.110	12	17	-45	8	-10	1.323	15,9

Kaynak. Trade Map Web Sitesi, Temmuz 2019

Tablo 11’de görüldüğü üzere; Almanya, domates ihtiyacının neredeyse tamamını AB ve çevre ülkelerden temin etmektedir. 2014-2018 yılları arasında Almanya’nın Türkiye’den ithal ettiği domates miktarı yıllık %12, parasal değeri ise yıllık %17 artmıştır. Ancak, Almanya ABD’den sonra en fazla domates ithal eden ikinci ülke olmasına rağmen Türkiye’nin Almanya’ya olan domates ihracatı istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Pazar büyüklüğü, satın alma gücü, coğrafi yakınlık, Almanya’daki Türk vatandaşların yoğunluğu gibi avantajlar göz önüne alındığında Almanya’nın önemli bir hedef pazar olabileceği değerlendirilmektedir.

3.2.2. Polonya Pazar Analizi-Domates

Tablo 12. Polonya'nın En Fazla Domates İthalatı Yaptığı İlk 5 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri

	2018 Yılındaki İthalat Değeri (1000 \$)	İthalat Oranı (%)	Birim Satış Fiyatı (\$/Ton)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Miktarındaki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2017-2018 (%)	Partner Ülkenin Küresel İhracattaki Sırası	Partner Ülkenin Küresel İhracat Değerindeki Yıllık Değişim (2014-2018) (%)	Partner Ülkenin İhracat Yaptığı Ülkeler Arasındaki Ortalama Mesafe (km)	Ülkeye Uygulanan Gümrük Vergisi Oranı (%)
Dünya	242.255	100	1.580	5	2	20		1		
İspanya	87.929	36,3	1.711	2	-4	22	3	-3	1.519	0
Hollanda	59.227	24,4	1.438	14	9	35	2	0	667	0
Almanya	36.179	14,9	2.149	6	2	18	20	2	792	0
Türkiye	20.508	8,5	1.111	37	44	4	8	-10	1.323	15,9
Fas	19.566	8,1	1.362	-3	-9	21	4	10	2.103	19,4

Kaynak. Trade Map Web Sitesi, Temmuz 2019

Tablo 12’de Polonya’nın en fazla domates ithalatı yaptığı ilk 5 ülkeyle olan ticari göstergeleri yer almaktadır. Polonya’nın domates ithalatının %92’sini İspanya, Hollanda, Almanya, Türkiye ve Fas karşılamaktadır. Görüldüğü üzere; Polonya, domates ihtiyacının büyük bölümünü AB ve çevre ülkelerden temin etmektedir. 2014-2018 yılları arasında Polonya’nın Türkiye’den ithal ettiği domates miktarı yıllık %44, parasal değeri ise yıllık %37 artmıştır. Bu değerlere bakıldığında Türkiye ile Polonya arasındaki domates ticaretinin yükselişe geçtiği görülmektedir. Domates ihracatında ilk üçte yer alan Hollanda ve İspanya’nın Türkiye’nin en önemli rakipleri olması ve söz konusu ülkelerin AB üyesi olmasından dolayı gümrük vergisi ödememesi; Türkiye’nin Polonya pazarında gelişebilmesinin önündeki en önemli tehditlerden birisidir.

3.3.Türkiye'nin Narenciye İhracatı Kapasitesi

Tablo 13. Türkiye'nin En Fazla Narenciye İhraç Ettiği İlk 10 Ülke- 1.000 \$(2014-2018)

	İthalatçı Ülkeler	2014	2015	2016	2017	2018
	Dünya	931.809	829.844	893.415	852.884	889.970
1	Rusya	309.134	293.457	269.505	331.760	301.100
2	Irak	215.396	178.010	205.448	138.944	136.280
3	Ukrayna	100.362	68.772	86.964	68.834	85.590
4	Romanya	34.074	34.152	43.337	39.962	48.824
5	Suudi Arabistan	39.457	40.137	55.294	45.943	41.319
6	Polonya	16.010	21.337	24.338	22.429	31.774
7	Bulgaristan	16.689	16.661	19.902	18.552	31.769
8	Sırbistan	14.797	14.500	18.349	23.189	27.779
9	Çek Cumhuriyeti	9.402	7.126	6.777	9.362	13.793
10	Birleşik Arap Emirlikleri	14.018	12.921	15.478	11.841	12.377

Kaynak. Trade Map Web Sitesi, Temmuz 2019

Tablo 13'te görüldüğü üzere; Türkiye'nin en fazla narenciye ihracatı yaptığı ilk 10 ülke; Rusya, Irak, Ukrayna, Suudi Arabistan, Romanya, Sırbistan, Polonya, Bulgaristan, İran ve Birleşik Arap Emirlikleri'dir. Türkiye'nin narenciye ihracatındaki lider ülkeler ise Rusya ve Irak olup iki ülkeye yapılan toplam narenciye ihracatı Türkiye'nin toplam narenciye ihracatının yaklaşık %56'sını oluşturmaktadır. Ancak 2014-2018 dönemi incelendiğinde Rusya ve Irak'a yapılan narenciye ihracatı dalgalı bir seyir göstermektedir.

Tablo 4'te ise Dünya'da en fazla narenciye ithal eden ülkeler gösterilmektedir. Söz konusu ülkeler arasında olup; pazara yakınlık, satın alma gücü gibi kriterler gözetildiğinde hedef Pazar potansiyeli yüksek olmasına rağmen Türkiye'nin pazara yeterince giremediği potansiyel ülkeler ise Fransa, Almanya ve İngiltere'dir.

3.4.1. Rusya Pazar Analizi-Narenciye

Tablo 14. Rusya'nın En Fazla Narenciye İthalatı Yaptığı İlk 5 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri

	2018 Yılındaki İthalat Değeri (1000 \$)	İthalat Oranı (%)	Birim Satış Fiyatı (\$/Ton)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Miktarındaki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2017-2018 (%)	Partner Ülkenin Küresel İhracattaki Sırası	Partner Ülkenin Küresel İhracat Değerindeki Yıllık Değişim (2014-2018) (%)	Partner Ülkenin İhracat Yaptığı Ülkeler Arasındaki Ortalama Mesafe (km)	Ülkeye Uygulanan Gümrük Vergisi Oranı (%)
Dünya	1.231.478	100	732	-4	0	4		3		
Türkiye	378.532	30,7	654	0	3	-8	5	-1	1.736	3,8
Fas	183.866	14,9	773	-4	0	-9	9	4	3.812	3,8
Mısır	171.023	13,9	623	-4	6	25	7	12	3.592	3,8
Güney Afrika	154.882	12,6	987	-3	-4	9	2	9	9.468	3,8
Çin	152.832	12,4	849	1	7	37	3	0	3.539	3,8

Kaynak: Trade Map Web Sitesi, Temmuz 2019

Tablo 14'te görüldüğü üzere; Rusya'nın toplam narenciye ithalatındaki % 31'lik pazar payı ile Türkiye'nin lider konumunda olduğu görülmektedir. 2014-2018 yılları arasında Rusya'nın Türkiye'den ithal ettiği narenciyenin parasal değeri değişmemiş olup miktarı %3 artmıştır. Rusya narenciye pazarında Türkiye'nin diğer önemli rakipleri ise sırasıyla Fas, Güney Afrika, Mısır ve Çin'dir. Söz konusu ülkeler ölçek büyüklüğü açısından lider narenciye üreticisi ve ihracatçısı ülkelerdir. Ancak domates ihracatında olduğu gibi narenciye ihracatında da benzer şekilde uçak krizi kaynaklı ani bir düşüşün olmaması Türkiye için olumlu bir sonuçtur. Bundan dolayı narenciye konusunda Rusya'nın Türkiye için hala önemli bir pazar olduğu görülmektedir.

3.4.2. Irak Pazar Analizi-Narenciye

Tablo 15. Irak'ın En Fazla Narenciye İthalatı Yaptığı İlk 5 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri

	2018 Yılındaki İthalat Değeri (1000 \$)	İthalat Oranı (%)	Birim Satış Fiyatı (\$/Ton)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Miktarındaki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2017-2018 (%)	Partner Ülkenin Küresel İhracattaki Sırası	Partner Ülkenin Küresel İhracat Değerindeki Yıllık Değişim (2014-2018) (%)	Partner Ülkenin İhracat Yaptığı Ülkeler Arasındaki Ortalama Mesafe (km)	Ülkeye Uygulanan Gümrük Vergisi Oranı (%)
--	---	-------------------	--------------------------------	--	---	--	---	--	---	--

Total	256.617	100	362	-1	8	34		3		-
Türkiye	136.280	53,1	263	-11	6	-2	5	-1	1.736	-
Birleşik Arap Emirlikleri	32.781	12,8	1.737	154	111	1.351	20	38	1.078	-
İran	30.102	11,7	540	81	85	195	26	56	944	-
Güney Afrika	20.844	8,1	599			786	2	9	9.468	-
Kuveyt	16.321	6,4	379	30	4	-12	40	28	436	-

Kaynak. Trade Map Web Sitesi, Temmuz 2019

Tablo 15’te görüldüğü üzere; Irak’ın toplam narenciye ithalatındaki % 53’lük pazar payı ile Türkiye’nin lider konumda olduğu görülmektedir. Ancak 2014 yılındaki 215 milyon dolar ihracat değeri ve % 84’lük pazar payı ile narenciye ihracatının Irak pazarında düşüşe geçtiği görülmektedir. 2014-2018 yılları arasında Irak’ın Türkiye’den ithal ettiği narenciye miktarı yıllık %6 artmasına rağmen parasal değeri yıllık % 11 azalmıştır. Türkiye’nin Irak pazarındaki narenciye tüketiminin yaygınlaştırılması ve arttırılması için tanıtım çalışmaları yürütmesinin mevcut pazarı genişletebileceği düşünülmektedir.

3.4.3. Ukrayna Pazar Analizi-Narenciye

Tablo 16. Ukrayna'nın En Fazla Narenciye İthalatı Yaptığı İlk 5 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri

	2018 Yılındaki İthalat Değeri (1000 \$)	İthalat Oranı (%)	Birim Satış Fiyatı (\$/Ton)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Miktarındaki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2017-2018 (%)	Partner Ülkenin Küresel İhracattaki Sırası	Partner Ülkenin Küresel İhracat Değerindeki Yıllık Değişim (2014-2018) (%)	Partner Ülkenin İhracat Yaptığı Ülkeler Arasındaki Ortalama Mesafe (km)	Ülkeye Uygulanan Gümrük Vergisi Oranı (%)
Dünya	216.196	100	640	-9	2	26		3		
Türkiye	121.121	56	616	-6	5	37	5	-1	1.736	0
Mısır	31.306	14,5	547	-8	9	50	7	12	3.592	0
İtalya	12.289	5,7	858	4	10	19	13	5	879	0
İspanya	11.999	5,6	863	-28	-23	6	1	-1	1.739	0
Arjantin	8.718	4	796	12	24	8	12	6	11.537	0

Kaynak. Trade Map Web Sitesi, Temmuz 2019

Tablo 16’da görüldüğü üzere; Ukrayna’nın toplam narenciye ithalatındaki % 56’lık pazar payı ile Türkiye’nin lider konumda olduğu görülmektedir. 2014-2018 yılları arasında Ukrayna’nın Türkiye’den ithal ettiği narenciye miktarı yıllık %5 atmış olup, parasal değeri yıllık % 6 azalmıştır. Ancak 2013 yılında 464 milyon dolar narenciye ithalatı yapan Ukrayna’nın 2018 yılındaki ithalatının 216 milyon dolara düştüğü göz önünde bulundurulduğunda Ukrayna narenciye pazarının daralmaya girdiği anlaşılmaktadır.

3.4.Türkiye'nin Narenciye İhracatındaki Potansiyel Büyük Pazarları

3.4.1. Suudi Arabistan Pazar Analizi-Narenciye

Tablo 17. Suudi Arabistan'ın En Fazla Narenciye İthalatı Yaptığı İlk 5 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri

	2018 Yılındaki İthalat Değeri (1000 \$)	İthalat Oranı (%)	Birim Satış Fiyatı (\$/Ton)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Miktarındaki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2017-2018 (%)	Partner Ülkenin Küresel İhracattaki Sırası	Partner Ülkenin Küresel İhracat Değerindeki Yıllık Değişim (2014-2018) (%)	Partner Ülkenin İhracat Yaptığı Ülkeler Arasındaki Ortalama Mesafe (km)	Ülkeye Uygulanan Gümrük Vergisi Oranı (%)
Dünya	363.609	100	555	3	2	11		3		
Mısır	135.111	37,2	425	2	1	34	7	12	3.592	0
Güney Afrika	118.018	32,5	822	3	0	2	2	9	9.468	0
Türkiye	32.944	9,1	332	1	11	-9	5	-1	1.736	0
İspanya	24.536	6,7	1172	10	1	10	1	-1	1.739	0
Fas	19.461	5,4	992	23	31	36	9	4	3.812	0

Kaynak. Trade Map Web Sitesi, Temmuz 2019

Tablo 17’de görüldüğü üzere; Suudi Arabistan’ın toplam narenciye ithalatındaki %9’luk pazar payı ile Türkiye’nin üçüncü sırada olduğu görülmektedir. Suudi Arabistan narenciye pazarında lider konumda olan Mısır ile ikinci sırada olan Güney Afrika Türkiye’nin en önemli rakipleridir. Güney Afrika’nın coğrafi konumu itibariyle Suudi Arabistan’a uzaklığı ve ortalama birim satış fiyatının Türkiye ve Mısır’ın iki katı olmasına rağmen Pazar lideri olması detaylı bir şekilde analiz edilmelidir. 2018 yılında 364 milyon dolarlık narenciye ithalatı yapan Suudi Arabistan pazarından daha fazla pay alınabileceği öngörülmektedir.

3.4.2. Almanya Pazar Analizi-Narenciye

Tablo 18. Almanya'nın En Fazla Narenciye İthalatı Yaptığı İlk 5 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri

	2018 Yılındaki İthalat Değeri (1000 \$)	İthalat Oranı (%)	Birim Satış Fiyatı (\$/Ton)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Miktarındaki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2017-2018 (%)	Partner Ülkenin Küresel İhracattaki Sırası	Partner Ülkenin Küresel İhracat Değerindeki Yıllık Değişim (2014-2018) (%)	Partner Ülkenin İhracat Yaptığı Ülkeler Arasındaki Ortalama Mesafe (km)	Ülkeye Uygulanan Gümrük Vergisi Oranı (%)
Dünya	1.291.318	100	1.213	3	0	6		3		
İspanya	943.385	73,1	1.154	2	0	3	1	-1	1.739	0
Güney Afrika	102.560	7,9	1.484	27	20	21	2	9	9.468	9,9
İtalya	69.417	5,4	1.172	6	3	16	13	5	879	0
Hollanda	26.792	2,1	1.948	-11	-13	24	6	6	708	0
Türkiye(12.)	11.931	0,9	817	-10	-12	27	5	-1	1.736	3,1

Kaynak. Trade Map Web Sitesi, Temmuz 2019

2018 yılındaki 1 milyar 291 milyon dolar değerindeki narenciye ithalatı ile dünyada üçüncü sırada olan Almanya'nın coğrafi yakınlığı, Almanya'daki Türk nüfusu gibi avantajları değerlendirildiğinde Türkiye için hedef Pazar olabileceği düşünülmektedir. Almanya'nın söz konusu avantajlarına rağmen Türkiye 2018 yılında Almanya'ya 12 milyon dolarlık narenciye ihracatı gerçekleştirmiş olup %1'lik pazar payı ile Almanya pazarında 12. Sırada yer almıştır. Almanya pazarındaki en önemli rakipler İspanya(%73) ,Güney Afrika(%8) ve İtalya'dır(%5). Narenciye ihracatında dünya lideri ve AB üyesi olan İspanya ile sadece fiyat konusunda rekabet edilebilmektedir. Ancak Güney Afrika'nın Almanya pazarında yakaladığı başarı ölçeğine benzer şekilde Türkiye'nin de başarı kazanabilmesi mümkündür.

3.4.3. İngiltere Pazar Analizi-Narenciye

Tablo 19. İngiltere'nin En Fazla Narenciye İthalatı Yaptığı İlk 5 Ülke İle Olan Ticari Göstergeleri

	2018 Yılındaki İthalat Değeri (1000 \$)	İthalat Oranı (%)	Birim Satış Fiyatı (\$/Ton)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Miktarındaki Yıllık Değişim 2014-2018 (%)	İthalat Değerindeki Yıllık Değişim 2017-2018 (%)	Partner Ülkenin Küresel İhracattaki Sırası	Partner Ülkenin Küresel İhracat Değerindeki Yıllık Değişim (2014-2018) (%)	Partner Ülkenin İhracat Yaptığı Ülkeler Arasındaki Ortalama Mesafe (km)	Ülkeye Uygulanan Gümrük Vergisi Oranı (%)
--	---	-------------------	-----------------------------	--	---	--	--	--	---	---

Dünya	838.682	100	1.121	1	0	2		3		
İspanya	288.870	34,4	1.171	-4	-5	-7	1	-1	1.739	0
Güney Afrika	202.053	24,1	1.147	8	7	8	2	9	9.468	9,9
Fas	62.117	7,4	1.036	9	11	27	9	4	3.812	1,4
Almanya	58.997	7	1.758	9	1	9	22	-1	676	0
Peru	51.760	6,2	1.267	13	12	-2	16	16	7.973	3,1
Türkiye(12.)	9.751	1,2	901	-20	-16	34	5	-1	1.736	3,1

Kaynak. Trade Map Web Sitesi, Temmuz 2019

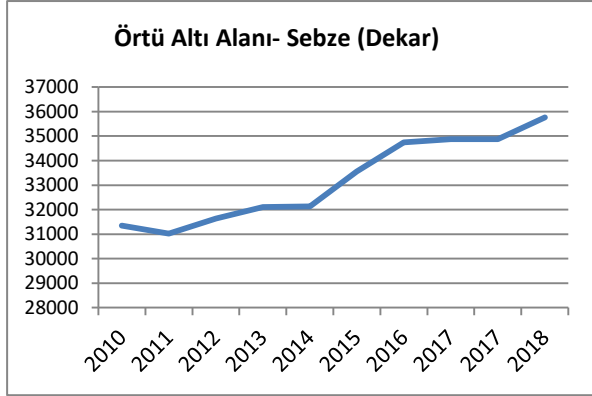
2018 yılındaki 839 milyon dolar değerindeki narenciye ithalatı ile İngiltere dünyada altıncı sıradadır. 2014-2018 yılları arasında İngiltere'nin ithal ettiği narenciye miktarı değişmemiş olup, parasal değeri yıllık %1 artmıştır. Ancak Türkiye ile İngiltere arasındaki narenciye ticareti önemli ölçüde azalmıştır. Türkiye, İngiltere'ye 2013 yılında 17 milyon dolarlık narenciye ihraç ederken 2018 yılındaki ihracat 10 milyon dolara gerilemiştir. İngiltere'deki pazarda ise diğer Avrupa ülkelerinde dikkat çeken İspanya'nın mutlak liderliği görülmektedir. Türkiye ile benzer rekabet avantajlarına sahip Güney Afrika, Peru ve Fas gibi ülkelerle İngiltere pazarında rekabet edilebileceği öngörülmektedir. Özellikle Muğla ve çevresini ziyaret eden İngiliz turistlere bölgenin tarımsal ürünlerini tanıtmak için uygun bir ortamın olmasından dolayı İngiltere pazarına kısa vadede ve az maliyetle daha fazla nüfuz edilebileceği öngörülmektedir. Ayrıca İngiltere'nin Brexit sonrası AB üyeleri olan gümrüksüz ticaret antlaşmasının kaldırılmasından dolayı İspanya ve Almanya ile olan narenciye ticaretinin azalacağı ve dolayısıyla bu durumun Türkiye gibi ülkelere Pazar alanı sağlayacağı düşünülmektedir.

4. MUĞLANIN YAŞ MEYVE VE SEBZE PAZAR ANALİZİ

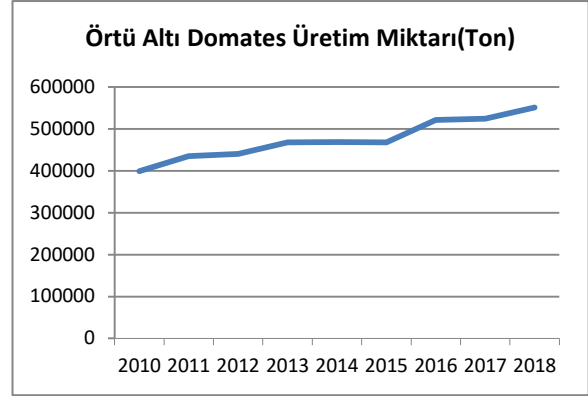
4.1.Muğla'daki Yaş Meyve ve Sebze Üretimi

Muğla'nın sebze ve meyve üretimi, toplam tarımsal üretim ve ihracatında önemli bir paya sahiptir. Sebze üretiminde en fazla öne çıkan ürün Seydikemer ve Fethiye ilçelerinde yoğunlaşan örtü altı sofralık domates üretimidir. 2018 yılında toplamda 675.652 ton sofralık domates üretilmiş olup bu üretimin 551.542 tonu örtü altı seralardan sağlanmıştır. Sadece Seydikemer ilçesinde örtü altı domates yetiştiriciliği için kullanılan ÇKS'ye kayıtlı 17.100 dönümlük toplam sera alanı vardır. Muğla'nın örtü altı domates üretimi için kullanılan toplam sera alanının yaklaşık %48'i Seydikemer'de bulunmaktadır. 2018 yılında Muğla'da üretilen sofralık domatesin %96'sı Seydikemer(%50), Fethiye(%31) ve Ortaca(%15) ilçelerinden

sağlanmıştır. Diğer öne çıkan sebze ürünleri ise hıyar(40.682 ton), patlıcan (22.232 ton) ve kabaktır(25.779 ton).

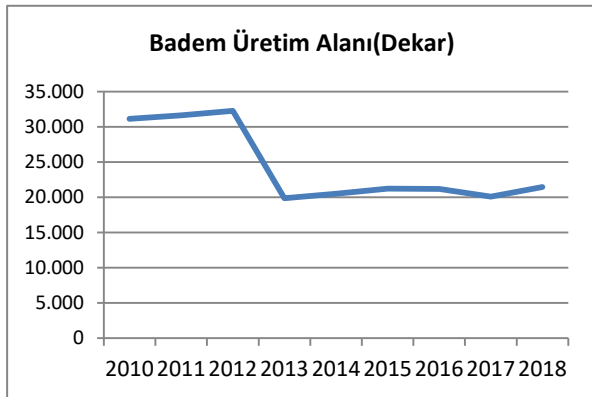

Şekil 1. Örtü Altı Domates Yetiştiriciliği Alanı Da(TUİK, 2010-2018)

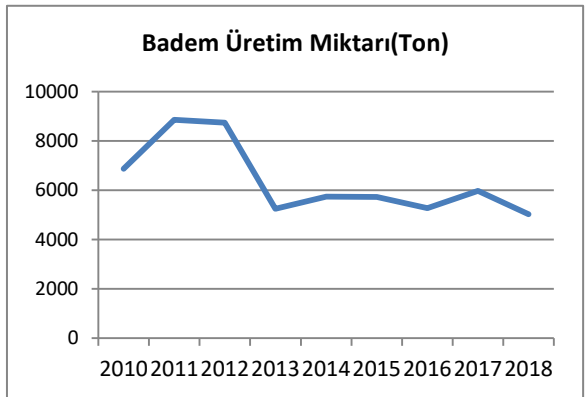

Şekil 2. Örtü Altı Domates Üretim Miktarı- Ton (TUİK, 2010-2018)

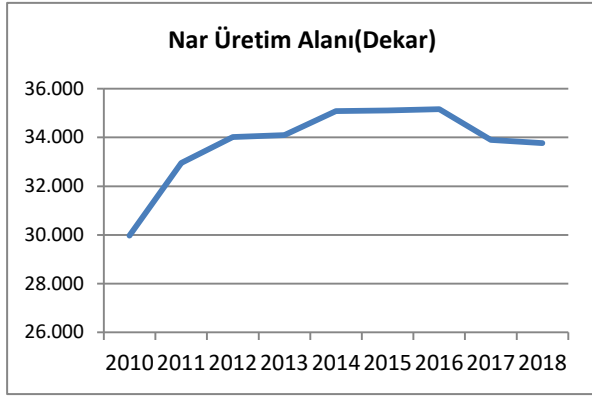
Üretim miktarı bakımından Muğla'da öne çıkan meyve türleri ise sırasıyla; Washington portakal, yağlık zeytin, nar ve limondur. 2018 yılında 220.325 ton washington portakalı, 38.700 ton yağlık zeytin, 87.306 ton nar ve 99.840 ton limon üretilmiştir. 2018 yılındaki iklimsel etkilerden dolayı zeytinyağı üretim miktarı bir önceki yıla göre yaklaşık 5 kat düşüş göstermiştir. Ayrıca Türkiye'nin önemli bir badem üreticisi olan Muğla'da 2018 yılında 5.028 ton badem üretilerek ulusal badem üretiminin yaklaşık %5'i karşılanmıştır. Söz konusu üretimin ise yaklaşık % 49'u meşhur nurlu badem markası ile Datça ilçesinden sağlanmıştır.

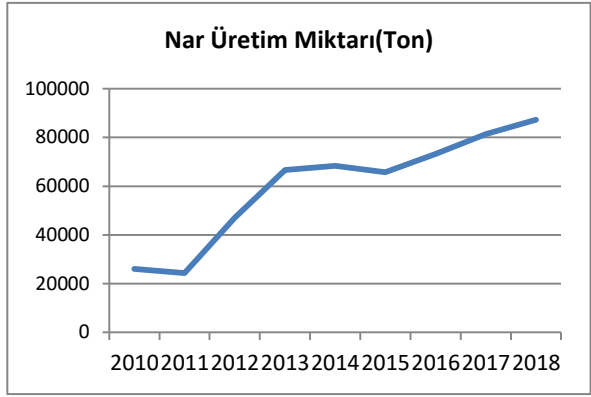
Şekil 3. Badem Üretim Alanı- Da (TUİK, 2010-2018)

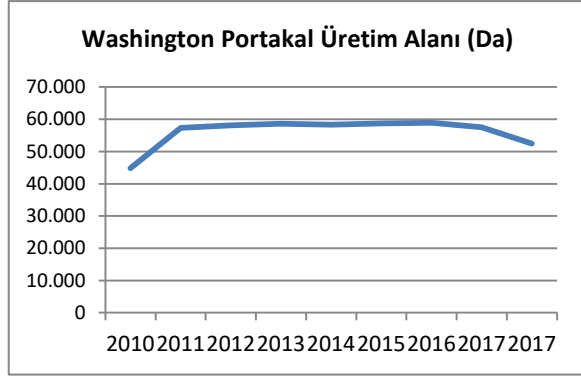
Şekil 4. Badem Üretim Miktarı- Ton (TUİK, 2010-2018)

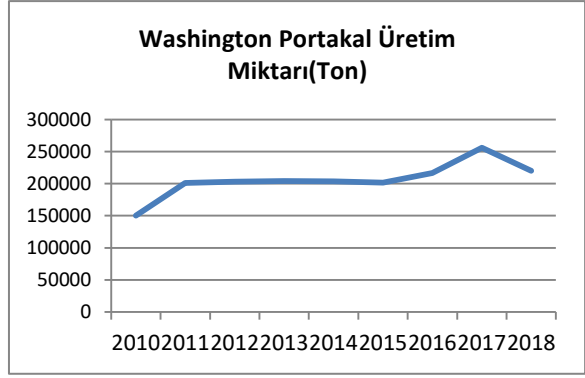
Şekil 5. Nar Üretim Alanı- Da (TUİK, 2010-2018)

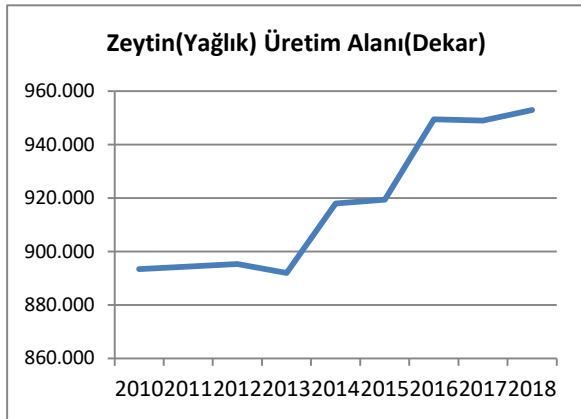
Şekil 6. Nar Üretim Miktarı- Ton (TUİK, 2010-2018)

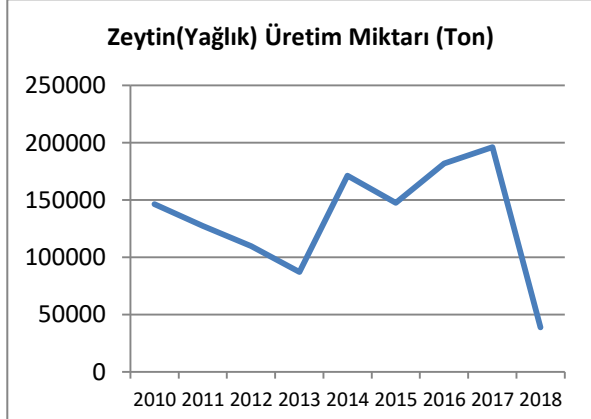
Şekil 7. Washington Portakalı Üretim Alanı- Da(TUİK, 2010-2018)

Şekil 8. Washington Portakal Üretim Miktarı- Ton(TUİK, 2010-2018)

Şekil 9. Zeytin(Yağlık) Üretim Alanı- Da (TUİK, 2010-2018)

Şekil 10. Zeytin (Yağlık) Üretim Miktarı- Ton (TUİK, 2010-2018)

2018 yılı meyve üretim değerlerine göre washington portakal üretiminde Köyceğiz(%80); nar üretiminde Seydikemer(%36) ve Ortaca(%56); badem üretiminde Datça(%49) ve zeytinyağı üretiminde Milas ilçesi (%32) öne çıkmaktadır.

4.2.Yaş Meyve ve Sebze İhracatı Mevcut Durumu

Muğla'nın meyve sebze ihracatının büyük bölümü Karaçulha(Fethiye), Ortaca ve Karadere (Kumluova) Toptancı Halinden yapılmaktadır. Karaçulha ve Karadere toptancı Halinde yer alan firmalar çoğunlukla örtü altı domates ihracatı yapmaktadır. Ortaca Halindeki firmalar ise genellikle limon, portakal ve nar ihracatı yapmaktadır. Ortaca ve Karaçulha halinde faaliyet gösteren firmalar ile yapılan görüşmeler ve Karaçulha Hal müdürlüğü verilerine göre; Ortaca ilçe genelinde 8 firma, Karaçulha halinde 15 firma yaş meyve-sebze ihracatı yapmaktadır. İhracatçı firmalar genellikle orta ve küçük ölçeklidir. Firmaların hal içerisinde veya tesislerine entegre şekilde 50 ila 1.500 ton arasında soğuk hava depoları vardır. Aşağıda ihracatçı firmalar ile yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler aktarılmaktadır:

- Rusya ve Suudi Arabistan ağırlıklı olmak üzere İsrail, İngiltere, Sırbistan, Ukrayna, Romanya, Almanya, Hollanda, Polonya, Katar, Çek Cumhuriyeti, İtalya ve Kuveyt gibi ülkelere yaş meyve sebze ihracatı gerçekleştirilmektedir. Karaçulha halinde, sadece Rusya'ya domates ihracatı gerçekleştiren orta ölçekli birçok ihracatçı firma vardır. Söz konusu firmalar, yaş meyve sebze ihracatı için en uygun ülkenin Rusya olduğunu belirtmişlerdir.
- Rusya'da 2016 yılından itibaren kurulmaya başlayan büyük ölçekli seralar sayesinde Rusya'nın örtü altı domates üretimi artmış olup, Türkiye'ye göre domates üretim maliyeti daha düşüktür. Ayrıca domates ihracatı noktasında Rusya pazarını kış aylarında Azerbaycan ve Özbekistan'ın üretimi, yaz aylarında ise Fas'ın üretimi zorlamaktadır. Rusya'ya tüm yaş meyve sebze ürünleri ihracat edilmekle birlikte ağırlıklı olarak orta boy ürünler tercih edilmektedir. Rusya, Türkiye'deki nakliyeciler için tır başına kota koyduğu için ihracat noktasında zorluklar yaşanıyor. Ancak Ocak 2019 itibariyle kotanın kalkacağı bilgisi alınmıştır. Rusya, ayrıntılı gıda analizleri istemesinden dolayı Beyaz Rusya, Gürcistan ve Ermenistan üzerinden Rusya'ya yaş meyve ve sebze ihracatı yapan firmalar vardır.

- İhracatçı firmaların büyük çoğunluğu Eximbank İhracat Kredileri ve Ticaret Bakanlığı'nın ihracata yönelik destekleri hakkında bilgisi yoktur. Ancak firmaların neredeyse tamamı söz konusu kredi ve destekler hakkında bilgi almak istemektedir.
- AB içerisinde ki yaş meyve- sebze üretiminin talebi karşılaması, yüksek gümrük vergisi ve ilaç kalıntısı konusunda sorunlar yaşanmasından dolayı Gelişmiş Batı Avrupa ülkelerine istenilen seviyede yaş meyve-sebze ihracatı gerçekleştirilememektedir. Türkiye ucuz yaş meyve-sebze ürün ihracatında ise Fas ile rekabet edememektedir.
- İhraç edilen yaş meyve- sebze ürünleri firmalar tarafından farklı üreticilerden temin edilmektedir. Ancak herhangi bir üreticinin kalıntı bırakan, ucuz fakat kullanımı yasak olan tarımsal ilaçları kullanması halinde ihracatı gerçekleştirilen tırın tümünün İthal eden ülke veya yurt için denetleyici mekanizmalar tarafından ihraçtan men edilmesi kararı verilmektedir. Söz konusu olumsuz durumun engellenmesi için mal tedarik eden tüm üreticilerin hale giriş yapmaları halinde denetime, ilaç kalıntı analizine tabi tutulması gerekmektedir.
- Çıkma ve küçük narları Ortadoğu pazarı talep ederken, Avrupa pazarı büyük boyutlu nar istemektedir.
- Ukrayna'ya mal tedarik etmesine rağmen parasını alamadığı için doğrudan ihracat yapmak yerine Ukrayna'daki ithalatçılara yurtiçinden fason mal tedarik eden yerel firmalar vardır.
- Macaristan, Norveç, İsveç, Polonya, İngiltere gibi gelişmiş Avrupa ülkelerine genellikle meyve üreticilerine yakın, düzenli olarak ürünlerini analiz eden butik firmalar ihracat yapmaktadır. Özellikle küçük boyutlu nar istedikleri için en karlı hedef pazarlar Hırvatistan ve Macaristan'dır. İsveç ve Norveç gibi ülkeler büyük boyutlu nar talep etmektedir.
- Domates üretimi konusunda belirli bir kaliteye ulaşılmasına rağmen; doğru zamanda budama, ilaçlama yapılmadığı için meyve üretiminde ihracat için istenilen kaliteye ulaşamamaktadır. Çiçekten hasada kadar üretim sürecinin takip edilmesi ve üreticilerin yönlendirilmesi gerekmektedir. Ortaca civarında üretilen meyvelerin %40-50'ı ıskartadır. Kalitesiz mal üretildiği için özellikle limon ihracatında müşteri olmasına rağmen pazarlamada sorunlar yaşanmaktadır.

- Limon ihracatında Mersin’le rekabet edilmektedir. Ancak Mersin’de üretilen limonların kabuklarının daha kalın olması dolayısıyla daha fazla dayanmasından dolayı Mersin limonu özellikle Ortadoğu pazarında daha fazla talep edilmektedir.
- Hatay’dan Aydın’a kadar olan coğrafyada Washington portakal yaklaşık aynı zamanlarda hasat edildiği için pazarlama konusunda sorun yaşanmaktadır. Ayrıca Washington portakalın şeker oranı yüksek olmasından dolayı tuta ve akdeniz meyve sineği zararlılarının ürüne zarar vermesi daha yoğun görülmektedir. Bundan dolayı genellikle limon ve nar ihraç edilmektedir.
- Gümrük vergilerinin yüksek olması, kaliteli ürüne ihtiyaç olması ve Ortadoğu ile Rusya pazarlarına göre birim ürün satış fiyatının fazla olmasından dolayı AB’ye ihracat bazı firmalar tarafından fızıbıl bulunmamaktadır. AB ülkelerinde genellikle İspanya ve Hollanda ürün tedarik etmektedir. Ancak AB ülkelerinde yeterince yaş meyve sebze üretilmez, AB’nin mal tedarik ettiği ülkelerdeki ürünlerde hastalık olursa Türkiye’den mal ithal etmektedirler.
- Katar’a gönderilen yaş meyve-sebze 20 günde, Suudi Arabistan’a ise 15 günde ulaşabilmektedir. Kış döneminde üretilen sera domatesleri ise en fazla 10 gün bozulmadan taşınabilmektedir. Bundan dolayı kış döneminde Suudi Arabistan ve Katar’a domates ihraç edilememektedir. Ancak Seydikemer ilçesinin yayla bölgesinde üretilen yaz domatesleri daha fazla dayanabildiği için yaz döneminde Katar’a ihracat gerçekleştirilebilmiştir.
- Hedef Pazar araştırması için AB üyesi olmayan Balkan ülkeleri, Estonya, Letonya gibi ülkelere ağırlık verilmesi gerekmektedir.
- Ortaca halinin kapasitesi yetersiz olduğu için Almanya gibi ülkelere yüklü miktarlarda sipariş almalarına rağmen yaş meyve sebze ihracatı gerçekleştirilememektedir.
- Ortaca Meyve ve Sebze Kooperatifi(ORMESKOOP) ihracatçı firmalara fason olarak nar ve limon ürünlerini işleyebilmektedir. Kooperatifin yıllık nar işleme kapasitesi yaklaşık 800 ton, limon işleme kapasitesi ise yaklaşık 6 bin ton civarındadır.

GENEL DEĞERLENDİRME

Muğla'nın domates ihracatı için hedef ülkelerinin belirlenmesi potansiyel ve mevcut pazarlar analiz edilmiştir. Analizler kapsamında önem sırasına göre puanlanmış kriterler ve bu kriterler için ülkelerin aldığı puanlar hesaplanmıştır. Yaş meyve ve sebze ürünleri lüks tüketime girmediği, dolayısıyla geniş kitlelere ulaşabildiği ve fazla miktarlarda tüketilmesi gerektiği için nüfus büyüklüğü 5 puan almıştır. Ayrıca yaş meyve ve sebze ürünleri çabuk bozulabildiği için lojistik olarak pazara yakınlık kriteri 4 puan almıştır. Ülkelerin puanlaması ise kriterlere göre 1-5 arası yapılmıştır. Ülkelerin kriterlere göre ağırlıklandırılmış puanları ise tablo içerisinde sağ tarafta gösterilmektedir.

Tablo 20. Domates İhracatı için Hedef Pazar Analizi

	Nüfus (5 puan)	Lojistik Olarak Pazara Yakınlık (4 Puan)	GSMH (3 Puan)	Pazara Giriş Kolaylığı (3 Puan)	Pazarın Mevcut İthalat Miktarı (3 Puan)	Türkiye'nin Pazardaki Mevcut Payı (2 Puan)	Gümrük Vergisi Kolaylığı (2 Puan)	Toplam Puan
Romanya	2-10	5-20	3-9	4-12	3-9	5-10	2-4	74
Rusya	5-25	4-16	5-15	4-12	5-15	3-6	3-6	95
Ukrayna	4-20	5-20	3-9	5-15	2-6	5-10	3-6	86
Beyaz Rusya	2-10	3-12	2-6	5-15	3-9	5-10	3-6	68
Suudi Arabistan	3-15	3-12	4-12	5-15	3-9	3-6	5-10	79
Almanya	4-20	3-12	5-15	3-9	5-15	2-4	2-4	79
Polonya	3-15	3-12	4-12	4-12	4-12	3-6	2-4	73
İngiltere	4-20	3-12	5-15	3-9	5-15	2-4	2-4	79

Tablo 20'de görüleceği üzere domates ihracatında Rusya'nın kilit hedef pazar olduğu görülmektedir. Ukrayna ise ikincil hedef Pazar arasında yer almaktadır. Ancak Ukrayna'da yaşanan iç savaş kaynaklı domates ithalatının 2018 yılında 37 milyon dolar gerçekleşerek dramatik şekilde düşmesinden dolayı Muğla'nın mevcut pazardaki liderliğini korumaya yönelik uzun vadeli bir strateji geliştirmesi gerekmektedir. İngiltere, Suudi Arabistan ve Almanya'ya yönelik ikincil derecede hedef Pazar faaliyetleri yürütülmesi gerekmektedir.

Tablo 21. Narenciye İhracatı için Hedef Pazar Analizi

	Nüfus (5 puan)	Lojistik Olarak Pazara Yakınlık (4 Puan)	GSMH (3 Puan)	Pazara Giriş Engelleri (3 Puan)	Pazarın Mevcut İthalat Miktarı (3 Puan)	Türkiye'nin Pazardaki Mevcut Payı (2 Puan)	Gümrük Vergisi (2 Puan)	Toplam Puan
Rusya	5-25	4-16	5-15	4-12	5-15	5-10	4-8	101
Irak	3-15	5-20	3-9	5-15	3-9	5-10	5-10	88
Ukrayna	4-20	5-20	3-9	5-15	3-9	5-10	5-10	93
Suudi Arabistan	3-15	3-12	4-12	5-15	4-12	3-6	5-10	82
Almanya	4-20	3-12	5-15	3-9	5-15	2-4	4-8	83
Polonya	3-15	3-12	4-12	4-12	4-12	3-6	4-8	77
İngiltere	4-20	3-12	5-15	3-9	5-15	2-4	4-8	83

Tablo 21’de görüleceği üzere narenciye ihracatında Rusya’nın kilit hedef pazar olduğu görülmektedir. Ukrayna ve Irak ise ikincil hedef pazarlar arasında yer almaktadır. İngiltere, Suudi Arabistan ve Almanya’ya yönelik ikincil derecede hedef Pazar faaliyetleri yürütülmesi gerekmektedir. Narenciye ve domates ihracatında Muğla’nın kısa vadede Rusya, Ukrayna ve Irak pazarlarında tanıtım ve bilgilendirme çalışmaları yürütmesi gerekmektedir. Ancak Rusya’nın modern sera yatırımlarını arttırarak domates üretimini arttırması, Ukrayna’nın iç savaş kaynaklı yaş meyve sebze tüketiminin azalması, Irak’ın narenciye ithalatındaki Türkiye’nin Pazar payının ve liderliğinin diğer ülkelere kayması orta ve uzun vadeli hedef Pazar analizi için dikkat edilmesi gereken konulardır.

Almanya ve İngiltere gibi ülkelere yapılan yaş meyve sebze ihracatının bir bölümü ülkede yaşayan Türk vatandaşları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Söz konusu ülkelerdeki vatandaşlar aracılığıyla yaş meyve sebze ihracatında artış sağlanabilir. Ayrıca Türkiye ile benzer rekabet avantajlarına sahip Güney Afrika, Peru ve Fas gibi ülkelerle İngiltere pazarında rekabet edilebileceği öngörülmektedir. Özellikle Muğla ve çevresini ziyaret eden İngiliz turistlere bölgenin tarımsal ürünlerini tanıtmak için uygun bir ortamın olmasından dolayı İngiltere pazarına kısa vadede ve az maliyetle daha fazla nüfuz edilebileceği öngörülmektedir. Ayrıca İngiltere’nin Brexit sonrası AB üyeleri olan gümrüksüz ticaret anlaşmasının kaldırılmasından dolayı İspanya ve Almanya ile olan narenciye ticaretinin azalacağı ve dolayısıyla bu durumun Türkiye gibi ülkelere Pazar alanı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- The future of the food and agriculture, trend and challenges, Roma, 2017, FAO
<http://www.fao.org/3/a-i6583e.pdf>
- K. Mortan, “Dünya meyve ve sebze pazarında 20 trend”,
<http://www.istekobi.com.tr/kobi-bilgi-merkezi/makaleler/i-dunya-meyve-sebze-pi-yasasinda-20-temel-trend-m815.aspx>, Aralık 2018
- Kartal, M.Y., “Muğla Tarım ve Hayvancılık Sektör Yatırım Raporu”, T.C. GEKA, Temmuz 2018
- Akkuzu. R., Doğulu F., Kök C. , Filik F., “*Hedef Pazar Araştırma Raporu- Limon*”, Mersin Ticaret ve Sanayi Odası Ticari Bilgi ve İstihbarat Merkezi,
<http://www.mtso.org.tr/tr/a/limon-hedef-pazar-arastirma-raporu>
- Joyce, T., “Rusya’da Örtü Altı Sebze Üretimi Artıyor”,
<http://www.fruitnet.com/eurofruit/article/175651/greenhouse-veg-rise-in-russia>